

statusa, na osnovu *brand name*, lojalnosti kupaca itd. Na tržištu savršene *k.* prodavci uzimaju cenu kao datu i na osnovu ove informacije formiraju ponudu. Nasuprot tome, postojanje nesavršene *k.* ne znači da se prodavci na tržištu neće međusobno nadmetati. Štaviše, nesavršeni konkurenti, kao što su oligopoli, često se oštro bore da povećaju svoj udeo na tržištu. Suparništvo nesavršenih konkurenata treba razlikovati od savršene *k.* Ono obuhvata širok dijapazon aktivnosti – od agresivne propagande do poboljšanja kvaliteta proizvoda. Savršena *k.* ne govori ništa o suparništvu, već samo znači da svako preduzeće može prodati sve što proizvede po datoj tržišnoj ceni.

(3) Posmatrano u širem kontekstu, sa stanovišta društvenog interesa, smatra se da je alokacija resursa neefikasnija, dok je raspodela dohotka nepravednija u uslovima nesavršene u odnosu na savršenu *k.* Osnovno obeležje tržišta nesavršene *k.* su suviše visoke cene i suviše niska proizvodnja. Nesavršeni konkurenti imaju moć da smanjuju proizvodnju i na taj način povećavaju cenu (za razliku od preduzeća koja posluju u uslovima savršene *k.*, tržišna cena je iznad graničnog troška), te je stoga proizvodnja manja nego što bi bila u uslovima savršene *k.* Rečju, nesavršeni konkurenti proizvode manje nego što je socijalno poželjno, dok, s druge strane, prodaju svoje proizvode po višim cenama u odnosu na cene koje bi se formirale na tržištu savršene *k.* Radi zaštite interesa potrošača, odnosno obezbeđivanja optimalnih performansa tržišta, kreatori ekonomske politike mogu umanjivati (ublažavati) negativne efekte nesavršene *k.*, odnosno ohrabrivati *k.* na više načina:

- Antitrustovska politika koja zabranjuje određene vidove ponašanja, kao što su različiti oblici udruživanja preduzeća radi kontrole cena ili sklapanje ugovora u cilju podele tržišta. Pored toga, antitrustovska politika predviđa i usitnjavanje velikih preduzeća u nekoliko manjih celina.

- Ohrabrivanje *k.* ima za cilj stimulisanje snažnog rivaliteta. Konkretno, ohrabrivanje *k.* odnosi se, pre svega, na donošenje zakona koji imaju za cilj minimiziranje prepreka ulasku na tržište. Na primer, takve su politike stimulacije malih preduzeća i zaštite domaćeg tržišta od inostrane konkurencije.

- Regulacija daje zakonsku moć visokospecijalizovanim agencijama da prate i nadziru cenu, proizvodnju, ulazak na tržište, i izlazak s njega, preduzeća u regulisanim sektorima kao što su javne uslužne delatnosti i promet. Za razliku od antitrustovskih politika koje se koncentrišu na zabranjene radnje, regulacija određuje preduzećima šta činiti i kako odrediti cenu proizvoda.

Drugim rečima, regulacija predstavlja državnu kontrolu bez državnog vlasništva.

- Državno (javno) vlasništvo, često primenjivano u Evropi, umesto regulacije se primenjuje kod prirodnih monopola (voda, električna energija) kod kojih priroda posla zahteva jednog proizvođača.

- Poreska politika koja ima za cilj smanjivanje nepravednosti u distribuciji dohotka. Oporezivanjem, država smanjuje profite preduzeća čime se smanjuju socijalno neprihvatljivi troškovi koje društvu nameću nesavršeni konkurenti.

⇒ ekonomija, tržišna ⇒ monopol ⇒ oligopol

O. Radonjić

konstrukt (lat. *construere* – sagraditi, sazdati).

(1) U društvenim naukama *pozitivističke* orijentacije (prevashodno u psihologiji) izraz koji je, na predlog Karla Pirsona, trebalo da zameni reč *pojam*. *K.* predstavlja svojstvo koje se, kao rezultat naučnog istraživanja, pripisuje više nego jednom objektu. *K.* se često upotrebljava u izgradnji novih naučnih izraza koji treba da se razlikuju od sličnih, postojećih pojmova, rasprostranjenih u zdravorazumskoj upotrebi. Razlika između *k.* i pojma je u stepenu elaboracije: *k.* je zamišljen kao potpuno razrađen pojmovni model koji razjašnjava odnose između dobijenih podataka; on bi trebalo da obuhvati prethodno razvijene *k.* i uspostavi veze s njima, te ima specifičniju unutrašnju strukturu nego pojam. U naučnoj upotrebi postoji razlika između *empirijskih* i *hipotetičkih k.* *Empirijski k.* je izveden induktivnim zaključivanjem na osnovu posmatranja činjenica. On se javlja kao pretpostavka kada se iz različitih klasa operacija dobija isti rezultat. Kada dva različita testa daju približno istu ocenu individue prema nekom faktoru *x*, kaže se da je *x* empirijski *k.* Sila gravitacije je tipičan empirijski *k.*: nije »opipljiva«, ali je pretpostavljena na osnovu mnoštva činjenica prikupljenih zapažanjem da tela bez oslonca padaju na zemlju. Zbog velike varijabilnosti pojava, u psihologiji se empirijski *k.* izvode manje strogo nego u prirodnim naukama. *Hipotetički k.* se odnosi na neku pojavu koja uzrokuje opažljive i merljive pojave, a za koju se pretpostavlja da stvarno postoji mada ona sama nije neposredno opažljiva i merljiva. Ustanovljavanje hipotetičkih *k.* predstavlja pokušaj da se nepregledno mnoštvo psihičkih fenomena uz pomoć zajedničkih pojmovnih modela svede na ograničen broj dimenzija. Sa ovim opravdanjem se u psihologiji hipotetizira postojanje onoga što se nalazi iza neposredno date pojavnosti, a što ovu pojavnost određuje. Na taj način se olakšava otkrivanje zakonomernosti koje vladaju u domenu koji se istražuje. Hipotetički *k.* ne može

se u potpunosti operacionalno definisati i zato se kaže da ima »višak značenja«: za neki zaključak o ponašanju ispitanika pretpostavlja se da ima i neke druge predvidljive ishode (npr., neka osoba koja ima pozitivan stav prema demokratskom uređenju pokazaće predvidljivo ponašanje i u odnosu na rasnu netrpeljivost). Hipotetičkom *k.* suprotstavlja se intervenišuća varijabla koja ne poseduje druge osobine osim empirijskih podataka na osnovu kojih je apstrahovana i koja se u potpunosti može opisati operacijama merenja. Ličnost, inteligencija, motivacija, stav ili kompleks su tipični primeri hipotetičkih *k.*

(2) U *postpozitivističkoj* orijentaciji, *k.* je rezultat uređenja i osmišljavanja čulnih utisaka koji bi inače bili suviše nediferencirani i kao takvi ne bi omogućavali predviđanje događaja. *K.* ne nastaje na osnovu pasivnog registrovanja inherentnih svojstava stvari ili bića, već na osnovu aktivne delatnosti uma. Zbog toga *k.* nije mentalna reprezentacija postojećih entiteta nego njihova kreacija. U teoriji ličnih konstrukata Džordža Kelija, *k.* je definisan kao svest o uzajamnim sličnostima i razlikama tri ili više stvari ili pojava, i shodno tome je dvopolan (npr. dobro–loše). To je mentalna apstrakcija na osnovu koje je moguće utvrditi sličnosti i razlike među događajima s kojima smo suočeni. *K.* omogućavaju predviđanje i kontrolisanje događaja i određuju ponašanje ljudi. *K.* je dvopolan, zbog toga što istovremeno uključuje i svest o sličnostima i svest o razlikama. Sadržaj svakog *k.* je idiosinkratičan i može se razlikovati od osobe do osobe. Za razliku od pojma, čija se suprotnost u tradicionalnoj formalnoj logici određuje dodavanjem prefiksa *ne* postojećoj reči (npr., suprotnost čoveku je ne-čovek), suprotnost *k.* se određuje upotrebom relevantnog kontrasta na osnovu kojeg cela dimenzija dobija karakteristično značenje. Na primer, za jednu osobu suprotnost od čoveka je dete, u kom slučaju ova dimenzija ima značenje odraslosti–neodraslosti; za neku drugu – suprotnost od čoveka je prevarant, kada ova dimenzija dobija karakteran smisao; za treću osobu suprotnost čoveku, u značenju muškarac, jeste žena, kada *k.* govori o polnosti. Značenje *k.* nije određeno samo jednim njegovim polom, već dijalektičkim odnosom oba pola koji jedan drugome određuju smisao.

➤ konstruktivizam

D. Stojnov

konstruktivizam (lat. *construere* – sagraditi, sazdati). Glagol *konstruisati* označava akt sazdanja, građenja, ili sačinjavanja. Pridev *konstruktivan* odnosi se na obezbeđivanje pozitivnih i korisnih uticaja. Imenica *konstrukt* u lingvistici označava grupu reči

koje obrazuju frazu, a koje su različite od složenice; a u psihologiji označava rezultat čina saznavanja koji je uobličen kao spoj utisaka iz sadašnjosti i utisaka iz prošlosti.

K. je u sociologiji utemeljio Karl Manhajm. Preispitivanje statusa naučnih istraživanja začeto u sociologiji nauke podstaklo je konstruktivističke ideje bliske raznim oblicima instrumentalizma i pragmatizma po tome što na nauku gledaju kao na jednu vrstu delatnosti ljudi. Ovo je u saglasnosti s marksističkim pristupom problemu proizvodnje ideja, prema kojem se nauka smešta među institucije u kojima se nešto stvara. Ono što se stvara, odnosno proizvodi uz pomoć nauke, koja je otvorena i stalno se menja, jeste *znanje* koje uključuje pojmove i teorije, pa čak i činjenice. Cilj ovakvog pristupa je u tome da se nauka shvati samo kao jedna od mnogih postojećih delatnosti koje ljudi upražnjavaju. Stav da su nauka, znanje i naučne činjenice proizvod umne delatnosti ljudi nužno preispituje održivost ideje da je nauka proces otkrivanja stvarnosti nezavisne od uma, što predstavlja glavno obeležje realističke metafizike.

Svi konstruktivistički pristupi slažu se u tome da stvarnost nije ono što izgleda da jeste, odnosno da objekti saznavanja ne postoje nezavisno od uma i delatnosti naučnika, te da naučne teorije ne predstavljaju istinu o takvom, objektivnom svetu. Čin naučnog kategorizovanja ima konstitutivnu ulogu i ne predstavlja deskripciju imanentnih svojstava sveta, već sredstvo njegovog diskurzivnog uobličavanja. Zato postojeće definicije i okviri predstavljaju samo jedan od mogućih poređaka u svetu, a nikako njegov apsolutni poredak.

➤ konstrukt

D. Stojnov

kontrakultura. (1) U širem smislu, *k.* označava svaki oblik *potkulture* koji se radikalno i izričito suprotstavlja temeljnim vrednostima, verovanjima i stilu života matične (dominantne) kulture. (2) U užem i uobičajenijem smislu, *k.* je zajednički naziv za zbir politizovanih, alternativnih, radikalnih omladinskih *potkultura* šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka.

Taj pokret se ispoljio u oblasti književnosti, društvene kritike, muzike, likovnih umetnosti, poezije itd. Svi ti oblici izražavanja obeleženi su istim kritičkim, čak odbacujućim odnosom prema etabliranom kulturnom poretku i načinu života, te prema autoritetu oličenom u roditeljskoj generaciji. Za ovaj pokret se vezuje niz samosvesno *nekonformističkih* praksi: upotreba droga, erotika, usvajanje raznih formi istočnjačke duhovnosti. On je takođe iznedrio veliki broj novih kulturnih formi